

IDŐRENDI TÁBLÁZAT

1526. aug. 29. Szolimán szultán Mohácsnál megveri a magyar sereget, II. Lajos király holtan marad a csatatéren. Nov. II. Zápolyai János erdélyi vajdát magyar királlyá koronázzák. Dec. 16. Habsburg Ferdinánd főherceget az ellenpárt magyar királlyá kiáltja ki.
1527. a marosvásárhelyi országgyűlésen Erdély meghódol Ferdinándnak. Zápolyai János kiszorul az országból.
1528. Szolimán szultán szövetséget köt Zápolyai Jánossal.
1529. jun. 29. Zápolyai seregei a Brassó melletti Földvárnál megverik a Ferdinánd-pártiakat. Erdély nagyrésze János király hűségére tér. Nagyszebenben Trapolder Lukács nyomdát alapít.
1530. dec. 26. János király a velencei kalandor Gritti Alajost, a szultán követét Magyarország kormányzójává teszi.
1534. Gritti Ferdinánddal alkudozik, magának akarja Erdélyt megszerezni, aug. 10. megöleti Czibak Imre váradi püspököt, a felháborodott erdélyiek szept. 29. Medgyesen elfogják és kivégzik Grittit. Majláth Istvánt nevezi ki János király erdélyi vajdának.
1535. Honterus János (1493–1549) hazatér Németországból Brassóba, nyomdát állít fel és megkezdí a szászok reformációját.
1538. János király Nagyváradon békét köt Ferdinánddal, melynek értelmében fiúörökös hiányában egymást teszik az egész ország örökösévé. Egyelőre megosztóznak az országon, János király a keleti részt kapja. Az első nyilvános erdélyi hitvita Segesvárt.
1539. János király feleségül veszi Izabella lengyel királylányt.

1540. Majláth István fellázad János király ellen, de megfélemlítve Fogarasba huzódik, Erdély elismeri János királyt. Jul. 7. Izabellának fia születik: János Zsigmond. Jul. 21. János király halála Erdélyben. Majláth Ferdinándhoz pártol, így akarja Erdélyt magának megszerezni, de a török elfoghatja és haláláig Konstantinápolyban tartja fogva.
1541. Ferdinánd jogait követelve Budát ostromoltatja, aug. 29. Szolimán felmenti Izabellát az ostrom alól, de Budát magának tartja meg. Magyarország három részre szakad.
1542. Izabella Erdélybe költözik, az utolsó katolikus püspök halálával megüresedett egyházi javakat kapja. Martinuzzi Fráter György váradi püspök mint helytartó kormányoz, a három erdélyi nemzet (magyar, székely, szász) 5–5 tanácsost ad melléje.
1544. A tiszai «részek», az u. n. Partium először vesznek részt az erdélyi országgyűlésen, ezzel megalakul a későbbi erdélyi fejedelemség önálló törvényhozó testülete. Pempflinger Márk szász gróf és Honterus hatására az egész szász nép az evangélikus vallást fogadja el. Heltai Gáspár Kolozsvárt evangélikus lelkész lesz.
1548. A királyi tanácsba a tiszai részek is küldenek 5 tanácsost.
1550. Izabella és Fráter György között a vetélkedés nyílt ellenségeskedésbe tör ki. Heltai megalapítja híres nyomdáját Kolozsvárt. Fráter György tárgyalásokat kezdeményez Ferdinánddal Erdély átadásáról.
1551. jul. 19. Izabella átadja Ferdinándnak Erdélyt és Lengyelországba költözik, az országot Báthori András, Nádasdy Tamás királyi biztosok és Castaldo János generális közreműködésével Fráter György kormányozza. A török okt. 8. elfoglalja Dippát és Temesvárt ostromolja. Fráter György nov. 18. visszafoglalja Lippát, de látva Ferdinánd gyöngegségét, hitegeti a törököt, hogy távortartsa Erdélytől. Castaldo emiatt árulással gyanúsítja a barátot és Ferdinánd beleegyezésével dec. 17. Alvincen röviddel biborosi kinevezése után meggyilkoltatja. Castaldo zsoldosai rémuralom alatt tartják Erdélyt.
1552. A szultán felszólítja az erdélyieket, hogy hozzák vissza Izabellát. Temesvár, Lippa, Karánsebes, Veszprém, Drégely, Szolnok török kézbe esik, Eger ostroma. Dávid Ferenc kolozsvári pap lesz és Heltaival folytatja a város reformációját.

1553. Castaldo elmenekül a forrongó Erdélyből, Ferdinánd Dobó Istvánt, az egri hőst és Kendi Ferencet nevezi ki erdélyi vajdáknak, de ezek sem boldogulnak.
1555. Ferdinánd fegyverszünetet kér a töröktől és feladja Erdélyt.
1556. márc. Petrovics Péter, a Zápolyai család rokona és János Zsigmond gyámja, török segítséggel megkezdi Erdély visszahódítását. Szept. 22. Izabella és fia Kolozsvárra érkeznek. Az országgyűlés először fogalmaz magyarul törvényeket, kimondja az egyházi vagyon államosítást és a kolostoroknak iskolákká való átalakítását. Kálmán-csehi Sánta Márton, volt gyulafehérvári kanonok helvét irányú reformációt hirdet Erdélyben.
1557. az országgyűlés megengedi mind a régi (katolikus), mind az új (evangélikus irányú protestáns) hit szabad követését.
1558. szept. 1. Izabella Balassa Menyhérttel megöleti Bebek Ferencet, Kendi Ferencet és Antalt, azon a címen, hogy összeesküvést szöttek ellene. Balassa Menyhért hatalma tetőpontján. A székelyeket ősi kiváltságuk ellenére adófizetésre kötelezik.
1559. szept. 20. Izabella halála, János Zsigmond trónralépése. Dávid Ferenc és Heltai Gáspár elhagyják az evangélikus vallást és a helvét irányhoz csatlakoznak.
1561. Balassa Menyhért Ferdinándhoz pártol és megtámadja Erdély nyugati határait.
1562. A székelyek Balassa Menyhért bujtogatására és szociális okokból fellázadnak, de leverik és keményen megbüntetik őket. A «Székelytámad» és «Székelybánja» várak építése.
1563. A tordai országgyűlés megengedi az evangélikus mellett a református (kálvini, helvét) vallás gyakorlatát is.
1565. Schwendi Lázár, felsőmagyarországi főkapitány megtámadja és elfoglalja Erdély északnyugati várait, de váltakozó szerencsével vívott harc után a török közbelépésére János Zsigmond visszanyeri azokat.
1566. jun. 29. a Szigetvár ostromára induló Szolimán Zimonynál fényes külsőségek közt fogadja János Zsigmond látogatását. Az erdélyi csapatok Debrecennél megszabadítják a tatár rabságba került keresztény foglyokat. A katolikus egyházi személyek kitiltása Erdélyből. Blandra és Dávid Ferenc megalapítják az unitárius vallást.
1567. Schwendi Lázár újabb támadása a Felvidéken. Várharcok.

1568. A tordai országgyűlés kimondja: «a prédikátorok kiki a maga értelme szerint hirdessék az evangéliumot.» János Zsigmond unitárius lesz.
1571. Miksa császár-király és János Zsigmond megkötik a speieri egyezményt, melynek értelmében János Zsigmond lemond a királyi címről, viszont elismertetik fenséges fejedelmi címe, a két ország határa Szatmár és Erdőd vonalán állapíttatik meg. Erdély szabadon választhat fejedelmet. Az országgyűlés a katolikus, evangélikus, református és unitárius felekezeteket bevett vallásoknak fogadja el. Márc. 14. János Zsigmond halála.